

Sosiaali- ja terveysvaliokunta
Kirjallinen lausunto
Kalle Alppi, tietohallintojohtaja, Mehiläinen

Hallituksen esitys eduskunnalle hyvinvointialueiden perustamista ja sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämisen uudistusta koskevaksi lainsäädännöksi

Kiitan mahdollisuudesta lausua kirjallisesti sosiaali- ja terveysvaliokunnalle koskien käsittelyssä olevaa sote-uudistusta. Tässä lausunnossa keskitytään esittämään keskeiset huomiot uudistuksesta erityisesti digitaalisten sote-palveluiden sekä tiedonhallinnan näkökulmasta. Mehiläisen muut huomiot uudistukseen esitetään kuulemisissa Mehiläisen ja Mehiläinen Länsi-Pohjan toimesta.

Sote-uudistusten keskeinen valuvika on kansalaisille suunnattujen digitaalisten palveluiden ohittaminen

Sote-uudistus sisältää edeltäjänsä tavoin esityksen sote-palveluiden siirtämisestä uusien järjestäjätahojen vastuulle. Hyvinvointialueet vastaavat jatkossa palveluiden järjestämisestä ja ottavat samalla vastuulleen palveluiden edellyttämän tiedonhallinnan ja digitaalisen infrastruktuurin.

Uuden hallintokerroksen perustaminen on laaja ponnistus, joka edellyttää myös uusien tietojärjestelmien rakentamista. Käytännössä tämä tarkoittaa, että digitaalisen kehittämisen fokus keskittyy vuosiksi eteenpäin alueiden perusjärjestelmien pystyttämiseen, ja tämä panos on suoraan pois vaikuttavien digitaalisten terveyspalveluiden rakentamisesta ja tuottamisesta asiakkaille. Vastaava ongelma oli havaittavissa myös edellisellä hallituskaudella valmistellussa uudistuksessa: Vimana ja Sotedigi keskittyivät toiminnassaan maakuntien operatiivisen toiminnan mahdollistamiseen, eivät kansalaiselle näkyvien digitaalisten sote-palveluiden edistämiseen.

Keskeinen haaste syntyy siitä, ettei yhtälöön kuulu käytännössä laisinkaan sellaista tahoa, jolla olisi mahdollisuus keskittyä edistämään asiakkaille suunnattujen palveluiden digitaalista kehitystä. Näin ollen suomalaisen julkisen sosiaali- ja terveydenhuollon digitaalinen kyvykkyys asiakasrajapinnassa jää auttamatta jälkeen siitä kysynnästä ja tarpeesta, jota erityisesti Covid-19-pandemian myötä on syntynyt: Vuonna 2020 yksinomaan Mehiläisessä nähtiin digitaalisten lääkärikäyntien osalta 228 prosentin kasvu ja käyntejä tehtiin vuoden aikana 559 000 kappaletta (2019: 171 000). Mehiläisen julkisissa palveluissa tehtiin näistä käynneistä 3,2 prosenttia, eli noin 18 000 kappaletta. Myös Terveystalossa 26 prosenttia kaikista käynneistä toteutui yhtiön kertoman mukaan vuonna 2020 etäkäynteinä.

Kysyntä toimiville digitaalisille palveluille on siis vahvassa kasvussa ja laadukas ja vaikuttava palveluntuotanto erityisesti perusterveydenhuollossa, mutta myös erikoissairaanhoidossa, edellyttää toimivia tietojärjestelmiä ja tietorakenteita sekä kyvykkyyttä palveluiden jatkuvaan kehittämiseen. Uudistuksen myötä kunnissa tapahtunut kehitystyö jää herkästi hyödyntämättä ja hyvinvointialueiden panostukset suuntautuvat tulevana vuosina rakenteisiin, eivät palveluihin.

Ostopalveluiden rajoittaminen esitetyllä tavalla hidastaa digitaalisten palveluiden käyttöönottoa

Uudistuksessa esitetään voimakasta rajausta ostopalveluiden käyttöön usealla eri tavalla sekä käytännössä tehdään epätarkoituksenmukaiseksi useita nykyisellään käytössä olevia ostopalveluiden hyödyntämisen muotoja. Uudistuksen mukainen ostopalveluiden hyödyntäminen olisi pistemäistä ja yksittäisiin suoritteisiin painottuvaa, esimerkiksi palvelusetelien. Kokonaisuudet ja laajemmat sopimukset siirtyisivät pienempään rooliin, vaikka juuri niiden avulla on kyetty valjastamaan yksityisen sektorin kehittämispotentiaali myös julkisten palveluiden vaikuttavuuden, laadun ja kustannustehokkuuden parantamiseen.

Ostopalveluiden käytön rajoittaminen esityksessä mainitulla tavalla hidastaa merkittävästi myös digitaalisten terveyspalvelun käytön laajentumista osana julkista palveluntuotantoa. Digitaalisten terveyspalveluiden tuottaminen vaatii välineiden lisäksi uudenlaisia prosesseja ja toimintamalleja, jotta tavoitellut hyödyt voidaan saavuttaa. Näitä toimintamalleja ovat myös julkiselle sektorille tuoneet erityisesti yksityiset palveluntuottajat. Digitaaliset asiointiprosessit perustuvat pääasiassa suoraan asiointiin ilman sovittua yhteistä aikaa ammattilaisen ja asiakkaan välillä. Tästä syystä nykyisen, pääosin ajanvaraukseen pohjautuvan, julkisen terveydenhuollon muutos on herkästi prosessien uudistamista, ei varsinainen järjestelmähanke. Palveluprosessin uudistaminen osana ulkoistettua kokonaistuotantoa on todistetusti nopein tapa laajentaa kansalaisten digipalveluiden käyttöä sote-asioinnissa.

Esimerkkejä Mehiläisen digitaalisista palveluista julkisissa palveluissa:

- Kemin, Tornion ja Keminmaan asukkaille avattiin keväällä 2019 maksuton 24/7 Digiklinikka. Tämä oli ensimmäinen kerta Suomessa, kun osana julkisia terveyspalveluja otettiin käyttöön 24/7 Digiklinikka näin laajassa mittakaavassa. Digiklinikan tarkoitus on palvella asiakkaita entistä paremmin, nopeammin ja asiakaslähtöisemmin hoitaen pienet vaivat etänä. Digiklinikalla hoidetaan muun muassa silmätulehdusoireet, ihottumat, hyönteisten pistot ja puremat, allergiaoireet, nuha, tukkoisuus, yskä sekä virtsatietulehdukset. Kuukaudessa Digiklinikalle tulee Länsi-Pohjassa noin 700 yhteydenottoa, joista jopa 67 prosenttia saadaan myös ratkaistua etänä. Välitön pääsy lääkäriin Digiklinikalla vähentää jonoja ja vapauttaa fyysisiä aikoja niitä tarvitseville potilaille.
- Päijät-Hämeessä Mehiläisen ja PHHYKY:n perustama yhteisyritys Harjun terveys on tuottanut perusterveydenhuollon palveluita 1.1.2021 alkaen. Keskeisessä osassa toimintamallia ovat varta vasten kehitetyn tiimimallin lisäksi digitaaliset palvelut, ja Harjun Terveiden digivastaanotolla on hoidettu yli 2000 asiakaskäyntiä 1.1.2021 alkaen.

Julkisten sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden digitalisaatio erityisesti asiakkaan näkökulmasta edellyttää Suomen kokoisessa maassa kaikkien resurssien tarkoituksenmukaista hyödyntämistä sekä olemassa olevien ratkaisujen mahdollisuuksien kartoittamista.

Mehiläisen lausunnosta hallituksen esitysluonnoksesta syksyllä

Uudistuksesta aiheutuvia ICT:n ja tiedonhallinnan muutuskustannuksia on arvioitu hallituksen esityksen vaikutusarvioinneissa edellisen vaalikauden maakunta- ja sote-valmistelussa tunnistettujen kustannusarvioiden perusteella. Millaisia tarkennuksia ja täydennyksiä nyt esitettyihin arvioihin tulisi tehdä?

Tiedonhallinnan ja ICT:n muutuskustannusten arviointi liittyy laajempaan ja akuuttiin tarpeeseen saada tarpeenmukaista tietoa ja läpinäkyvyyttä palvelujärjestelmään, etenkin sote-kustannuksiin sekä palvelujen laatuun ja vaikuttavuuteen. Järjestäjien talousraportointikäytänteitä pitää yhtenäistää myös tältä osin, jotta syntyneistä kustannuksista saadaan riittävän tarkka ja vertailukelpoinen käsitys. On päästävä tilanteeseen, jossa tarkastelua tehdään vähintään välittömien kulujen osalta nyt suunnitteilla olevan rakenneuudistuksen lähtökohdista.

Sote-lakiluonnoksiin on kirjattu nykyistä parempi tiedon hyödyntäminen palvelujen järjestäjien omassa toiminnassa sekä järjestäjien ohjauksessa valtiovallan taholta. Uudistuksen ensivaiheessa on panostettava tiedolla johtamisen valmiuksien kehittämiseen sekä osaamisen parantamiseen. Tietotuotantoa on kehitettävä, jotta se vastaisi sote-maakuntien tarpeita johtamisessa, arvioinnissa ja vertailussa.

Lausuttavana olevan esityksen liitemateriaalissa kaksi ”Digitalisaatio ja tiedonhallinta sote-uudistuksessa” palvelujärjestelmän muutosta ja siitä aiheutuvia muutuskustannuksia, kehittämistarpeita, kustannushyötyjä

ja ohjausta käsitellään yksinomaan julkisen sektorin näkökulmasta. Pyrittäessä sote-uudistuksen tavoitteiden mukaiseen ja kehittyvään palvelujärjestelmään on yksityiset palveluntuottajat otettava tarkasteluun tiiviisti mukaan. Yksityiset palveluntuottajat ovat palveluiden käyttäjille ja tuleville palvelujen järjestäjille niiden tehtäviä ja prosesseja määrittäviä tekijöitä. Sote-maakuntien tulee integroitua yksityisten palveluntuottajien kanssa. Tietotojen sujuva siirtyminen raja-aitojen yli on ensiarvoisen tärkeää.

Kyseessä on kokoluokaltaan, moninaisuudeltaan ja merkitykseltään huomattavan iso kokonaisuus. Tilannekuvan pikainen päivittäminen on ensiarvoisen tärkeää. Vasta tämän jälkeen on mahdollista arvioida esimerkiksi sote-uudistuksen kustannuksia ja aikataulua.

Näkemyksenne muista mahdollisista ICT- ja digiasioihin liittyvistä vaikutuksista ehdotetussa palvelurakenteessa?

Lisätään mukaan momentti, missä käsitellään sote-maakuntien veloitetta tehdä aktiivista ja mahdollistavaa yhteistyötä yksityisten palveluntuottajien kanssa sote tiedon hallinnan ja järjestelmätason kysymyksissä sote-uudistuksen tavoitteiden saavuttamiseksi.